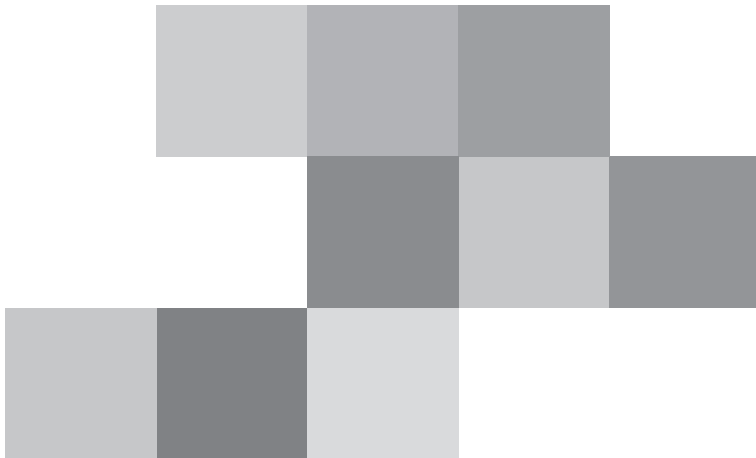

Werken in gedwongen kader

Methodiek voor het forensisch sociaal werk

Onder redactie van Jacqueline Bosker en Anneke Menger

Werken in gedwongen kader

Methodiek voor het forensisch sociaal werk

Onder redactie van Jacqueline Bosker en Anneke Menger

ISBN 978 90 8560 267 5

NUR 740 / THEMA JK / BISAC SOC004000

DOI 10.36254/978-90-8560-267-5

© 2024 Uitgeverij SWP Amsterdam

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voorwoord van professionals

Voor je ligt de herziene versie van het befaamde boek voor forensisch sociale professionals die werkzaam zijn in het gedwongen kader. Het boek omvat de theoretische en wetenschappelijke hoekstenen van het forensisch sociale domein en heeft de ambitie om zowel ervaren als beginnende professionals te ondersteunen, inspireren en te enthousiasmeren. Dit boek is er voor forensisch sociale professionals die zich dagelijks inzetten in het gedwongen kader. Daarmee leveren zij een bijdrage aan een zo veilig mogelijke samenleving en ondersteunen zij burgers bij hun herstel. Daarnaast is dit boek uitermate geschikt voor studenten die opleidingen volgen aan de diverse hogescholen van Nederland. Ook is dit boek een kennisbron wanneer je met doelgroepen werkt die door hun kwetsbaarheden bovengemiddeld veel risico lopen om met justitie in aanraking te komen, of dit in het verleden zijn geweest.

Forensisch sociale professionals werken met mensen die vanwege hun gedrag en kwetsbaarheden door een deel van de samenleving regelmatig worden gestigmatiseerd. Dit stigma kan ertoe leiden dat het voor hen extra lastig is om tot re-integratie en herstel te komen. Dit is ook voelbaar in de dagelijkse beroepspraktijk. Onze ervaring leert dat het mede daarom van belang is om ook in het gedwongen kader op zoek te gaan naar de krachten, ontwikkelmogelijkheden en de intrinsieke motivatie van de cliënt. Dit leidt echter niet zelden tot een dilemma waarin bijvoorbeeld de kansen van de cliënt moeten worden afgewogen ten opzichte van de veiligheid van de samenleving. Bij dit soort vraagstukken kan het boek helpend zijn.

Het boek biedt handvatten voor forensisch sociale professionals die bijvoorbeeld werkzaam zijn bij de reclassering, in penitentiaire inrichtingen, bij gemeenten, in FACT-teams, klinieken, of in de sector beschermd wonen en maatschappelijke opvang. Het is een mooi en actueel naslagwerk op het gebied van sociale wetenschappen, methodisch werken, interventiemogelijkheden en reflectie, en zou binnen handbereik van elke forensisch sociale professional moeten liggen. Het draagt op een mooie manier bij aan je professionele ontwikkeling en dat komt de kwaliteit van werk, het welzijn van mensen en de veiligheid van de samenleving ten goede. De thema's die in het boek worden behandeld zijn relevant, verdiepend, herkenbaar en direct toepasbaar in de complexe, maar boeiende beroepspraktijk van het gedwongen kader.

Wij hebben tijdens zowel onze opleidingen als in de praktijk veel profijt gehad van dit boek, en het biedt nu nog steeds ondersteuning en houvast. Wij gaan ervan uit jij dit ook zult ervaren.

Esther Heinemans, *Werkbegeleider SVG Reclassering, Vincent van Gogh, Roermond*
Iwan Leurs, *Beleidsadviseur Forensische Zorg, HVO-Querido, Amsterdam*
Linda van Rijswijk, *Senior Casemanager, Dienst Justitiële Inrichtingen*
Nicolette Wrekenhorst, *Sociotherapeut Beveiligde Intensive Care, Pompestichting, Wolfheze*

Toelichting bij deze herziene druk

In 2013 verscheen het boek *Werken in gedwongen kader, methodiek voor het forensisch sociaal werk*. Sindsdien is het boek vijf keer herdrukt, vanaf 2016 in een licht herziene versie. Het boek wordt veel gebruikt op hogescholen en in het werkveld.

Het is nu ruim tien jaar later en het is tijd om het boek ingrijpend te actualiseren. Hoewel de kennisfundamenten van het forensisch sociaal werk redelijk stabiel blijven, hebben nieuwe onderzoeksbevindingen geleid tot uitbreiding, nuancering, of aanscherping van kennis en methoden. En de veranderende maatschappelijke context leidde tot aanpassingen of accentverschuivingen in het werk.

Keuzen

Het forensisch sociale werkveld is breed en gevarieerd. Omdat de omvang van een gedrukt boek grenzen kent, kwamen we voor een keuze te staan: hoe en op grond waarvan selecteren we welke van de vele kennisbestanddelen en actuele thema's een plaats krijgen in het boek? Hoe doen we recht aan zowel de relatief stabiele kern van het werk als aan meer veranderlijke thema's, specifieke toepassingen en tijdelijke beleidskeuzen? Om ons te helpen bij deze selectie is aan een groep professionals uit het brede werkveld en docenten van het hoger beroepsonderwijs van verschillende hogescholen om input gevraagd. Wat moet blijven, wat kan eruit, welke thema's moeten er echt in bij de nieuwe druk? De input van deze groepen is samengevoegd met nieuwe kennis uit recent afgeronde onderzoeken, waarna een conceptindeling van het boek is voorgelegd aan beide groepen. In het inleidende hoofdstuk 1 gaan we nader in op de inhoudelijke keuzen in dit boek. In dit voorwoord lichten we de overkoepelende keuzen toe over doelgroep, focus en vorm van het boek.

Doelgroep: hbo-professionals die werken met volwassen burgers met delictgedrag

Evenals in de vorige drukken is het boek bedoeld voor hbo-professionals die werken met volwassen burgers die delicten plegen. Meer specifiek ligt de focus op professionals die met deze cliënten werken in het gedwongen kader. Hun cliënten zijn al met justitie in aanraking gekomen en er is sprake van een beginnend of lopend strafrechtelijk traject. De beoogde professionals werken ambulant of intramuraal. Denk aan professionals die werken bij de reclassering, de forensische (verslavings)zorg of in het gevangeniswezen. Tevens is het boek relevant voor professionals die buiten het forensische domein te maken hebben met volwassen cliënten die delictgedrag tonen, al dan niet met een forensische titel. Zoals professionals die werken bij instellingen voor begeleid wonen en maatschappelijke opvang en professionals die betrokken zijn bij gemeentelijke nazorg of bij de persoonsgebonden aanpak.

De hbo-professionals in het forensisch sociale domein fungeren als begeleiders bij complexe casuïstiek. De theorieën, onderzoeksbevindingen en methoden zijn gericht op deze rol en positie en de schrijfstijl is in overeenstemming met het niveau van het hoger beroepsonderwijs. Het boek is ook bedoeld voor gevorderde studenten die voor dit veld worden opgeleid. Het boek richt zich niet op gedragkundige behandelaren, hoewel het voor hen wel interessant kan zijn.

In het boek vatten we deze (aankomend) professionals samen onder de term forensisch sociale professionals.

De term professional wordt vaak gebruikt voor hbo-opgeleiden met een publieke taak, ook wel publieke professionals genoemd.¹ In het forensisch sociale domein gaat het om professionals die verschillende opleidingsachtergronden hebben zoals sociaal werk, sociaal juridische dienstverlening, hbo rechten, toegepaste psychologie, veiligheidskunde, pedagogiek en verpleegkunde.

Focus: accent op algemene kennis voor alle professionals

De focus van het boek ligt op theorieën, onderzoeksbevindingen en methoden die van algemene relevantie zijn voor het werkveld, die toepasbaar zijn bij het merendeel van de cliënten en trajecten en bruikbaar zijn voor alle professionals. Het selectie criterium is: wat komt bij alle professionals binnen in hun dagelijkse praktijk? Nieuwe ontwikkelingen, nieuwe cliëntgroepen of specifieke methodieken die nog niet zijn verankerd in stevige professionele kennis, en/of die nog niet zijn 'ingedaald' in het handelen van professionals, blijven buiten deze gedrukte versie. Hiervoor brengen we, gelijktijdig met de publicatie van dit boek, in beheer van het lectoraat Werken in Justitieel Kader van Hogeschool Utrecht, een website in de lucht: www.werkeningedwongenkader.hu.nl.

Op een website kan de inhoud sneller worden aangepast zodra de kennis verder is ontwikkeld, of geactualiseerd als er nieuwe (organisatorische of professionele) ontwikkelingen zijn. Denk hierbij aan het belangrijke werk van professionals die werken met mensen die veroordeeld zijn voor een terroristisch delict, of met cliënten die zijn ingebed in ondermijnende en gewelddadige criminaliteit waardoor ze ook een veiligheidsrisico vormen voor de professionals. Beide thema's zijn actueel, maar de kennis over het professioneel handelen bij deze cliënten is nog sterk in ontwikkeling. Wel komen in het boek verschillende thema's aan de orde die ook bij het werken met deze cliënten van belang zijn.

De hoofdstukken zijn zo generiek mogelijk beschreven en voorzien van casuïstiek uit verschillende domeinen, zodat professionals uit de verschillende werkvelden zich erin kunnen herkennen. Soms was dat lastig omdat bepaalde kennis vooral vanuit een specifiek domein beschikbaar is. In die gevallen is een hoofdstuk sterker vanuit een specifiek domein geschreven. We hebben die kennis dan opgenomen vanwege de bredere relevantie ervan. Dat geldt bijvoorbeeld voor het hoofdstuk over de-escalerend werken dat primair vanuit de klinische forensische zorg is geschreven, of de hoofdstukken over de werkalliantie waarin met name recente onderzoeksbevindingen vanuit de reclassering zijn opgenomen.

Vorm: hoofdstukken compact, praktische uitwerking op de website

In deze geactualiseerde druk staat dus de relatief stabiele kennisbasis van het forensisch sociaal werk centraal. Deze kennis is geactualiseerd en uitgebreid met enkele actuele onderwerpen die duurzaam lijken te zijn en waarover al voldoende kennis is ontwikkeld. Anders dan in de vorige drukken geven alle hoofdstukken de kern van de desbetreffende kennis en methoden compact weer. De hoofdstukken zijn daardoor allemaal ongeveer even lang. Concrete uitwerkingen, technieken, tactieken, werkvormen, enzovoort, die voortvloeien uit deze kern, zijn opgenomen op de begeleidende website. Op deze website kunnen actualiseringen en aanvullingen op het niveau van uitwerking en technieken sneller worden opnemen. Deze website zal regelmatig geactualiseerd worden: www.werkeningedwongenkader.hu.nl

Termen

‘People are more than the worst thing they did in their life.’ Deze uitspraak van de Schotse hoogleraar McNeill indachtig spreken we in dit boek zo weinig mogelijk van dader, delinquent of justitiabele. Forensisch sociale professionals ondersteunen het proces waarin het ‘daderschap’ een kleiner deel moet gaan uitmaken van de identiteit. Bij die rol passen geen termen die iemand juist vastpinnen in die rol. Soms is het niet te vermijden om over daders te spreken, bijvoorbeeld waar ‘daders en slachtoffers’ naast elkaar worden geplaatst. Maar in het algemeen spreken we, waar het feit dat iemand delicten pleegt centraal staat, van burgers die delicten plegen of delictplegers. Waar de rol als cliënt van forensisch sociale professionals centraal staat spreken we van cliënt, ook als het gaat om patiënten in de forensische zorg of gedetineerden.

Door het boek heen worden de mannelijke en vrouwelijke vorm door elkaar gebruikt. Dit verschilt per hoofdstuk. En ook binnen hoofdstukken komen hij en zij door elkaar voor. Met beide vormen worden alle genderidentiteiten bedoeld.

Dank

Allereerst bedanken wij alle cliënten, professionals en organisaties uit het forensisch sociale domein die tijd vrijmaken om deel te nemen aan onderzoek, bijvoorbeeld door zich te laten interviewen en door deel te nemen aan focusgesprekken. Zij brengen het werkveld verder en zonder hen was er geen kennisontwikkeling mogelijk. Ook danken wij de vele studenten op hogescholen die zich voorbereiden op dit vakgebied. Zij inspireren docenten en onderzoekers – en dus veel auteurs van dit boek – en houden ze bij de les met hun kritische vragen. Een speciaal woord van dank aan de inmiddels acht generaties studenten van de master Forensisch Sociale Professional, die het veld verder brengen met hun eigen praktijkgericht onderzoek. Twee van hen schreven een hoofdstuk in dit boek en verschillende anderen hebben bijgedragen met professionele analyses van casuïstiek, die is gebruikt bij verschillende hoofdstukken.

Dank aan de professionals uit het brede veld en aan de docenten van verschillende hogescholen die ons van input voorzagen voorafgaand aan en tijdens de actualisering van dit boek. We hopen dat jullie de goede adviezen terugzien in het boek.

Tot slot dank aan alle 31 auteurs die naast ons hebben bijgedragen aan een of meerdere hoofdstukken. De planning was strak, maar iedereen heeft zich eraan gehouden. Ook is het iedereen gelukt om het eigen thema compact, binnen het aantal woorden, te beschrijven. De auteurs hebben enthousiast bijgedragen aan dit boek, wat iets zegt over de gezamenlijke betrokkenheid van professionals, docenten en onderzoekers bij het mooie en fascinerende werkveld van de forensisch sociale professional.

Jacqueline Bosker en Anneke Menger (redactie)

Noot

- 1 Zie Noordegraaf (2008), toegelicht in hoofdstuk 2 van dit boek.

Inhoudsopgave

1	Werken in gedwongen kader, een inleiding	19
	<i>Jacqueline Bosker en Anneke Menger</i>	
1.1	Beroepsdomein en maatschappelijke rol	19
1.2	Leidende waarden	20
1.3	Het gedwongen kader	22
1.4	De eigen verantwoordelijkheid van cliënten in gedwongen kader	25
1.5	Gebruiken en legitimeren van macht	27
1.6	Gevolgen van gedwongen kader voor professioneel handelen	28
1.7	Herziene uitgave: indeling en veranderingen ten opzichte van de vorige druk	29
 Deel I Kaders en fundamenteën van forensisch sociaal werk		
2	De forensisch sociale professionaliteit	34
	<i>Anneke Menger en Marie-José Geenen</i>	
2.1	Klassieke professionals en publieke professionals	34
2.2	Institutionele ethiek en de organiserende professional	39
2.3	De ontwikkeling van de forensisch sociale professionaliteit	40
2.4	Kenmerken van professionaliteit en de forensisch sociale professional	42
3	Straf(proces)recht	46
	<i>Moniek Zuurbier, Jacqueline Bosker, Marie-José Geenen en Vivienne de Vogel</i>	
3.1	Inleiding	46
3.2	De fase voor veroordeling	47
3.3	Fase na veroordeling	53
3.4	Rol voor slachtoffers	59
4	Theorieën over ontstaan en ontwikkeling van delictgedrag	61
	<i>Andrea Donker</i>	
4.1	Inleiding en relevantie voor de praktijk	61
4.2	Hele kleine geschiedenis van het onderzoek naar en theorieën over delictgedrag	62
4.3	Drie modellen voor ontstaan en ontwikkeling van delictgedrag	64
4.4	Welk gedrag is zorgelijk?	71
4.5	Tot slot	73

5	Wat maakt dat mensen stoppen met het plegen van delicten?	74
	<i>Jacqueline Bosker en Andrea Donker</i>	
5.1	Definities van het stopproces	74
5.2	Theoretische modellen over het stopproces	75
5.3	Factoren die samenhangen met het stopproces	76
5.4	Belemmerende factoren voor het stopproces	81
5.5	De rol van professionals bij het stopproces	82
5.6	Enkele kanttekeningen bij de kennis over het stopproces	84
6	Beïnvloeden van afbouw van delictgedrag: RNR-model, Good Lives Model en effectieve interventies	86
	<i>Jacqueline Bosker</i>	
6.1	Inleiding	86
6.2	Wat werkt?	86
6.3	Risk-Needs-Responsivity-model	88
6.4	Good Lives Model	95
6.5	Een geïntegreerde benadering	100
7	De reflectieve professional als bron van kennis	101
	<i>Marie-José Geenen en Anneke Menger</i>	
7.1	Wie werkt?	101
7.2	Reflectie: definitie en redenen	102
7.3	Reflectie met anderen	107
7.4	Enkele inhoudelijke principes bij reflectie	109
8	Mentale veerkracht	113
	<i>Vivienne de Vogel, Nienke Versteegen en Anne Koppe</i>	
8.1	Inleiding	113
8.2	Aspecten van werken in het forensisch sociale domein die een beroep kunnen doen op mentale veerkracht	114
8.3	Draagkracht en draaglast	115
8.4	Risicofactoren en beschermende factoren mentale veerkracht	117
8.5	Wat hebben professionals nodig?	119
8.6	Tot slot	122

Deel II Ontwikkelen en organiseren van het forensisch sociale

9	Regie op de casus	124
	<i>Jacqueline Bosker, Anneke Menger, Lous Krechtig</i>	
9.1	Wat is casusregie?	124
9.2	De regulatieve cyclus	125
9.3	Criteria voor een plan van aanpak: de vier C's	130
9.4	Proces van de cliënt staat centraal	134

10	Gestructureerd inschatten van risico- en beschermende factoren	135
	<i>Vivienne de Vogel en Jacqueline Bosker</i>	
10.1	Inleiding	135
10.2	Belangrijkste risico- en beschermende factoren	137
10.3	Methoden om risico's in te schatten	138
10.4	Risicotaxatie-instrumenten	139
10.5	Risicotaxatie in de dagelijkse praktijk	142
10.6	Risicocommunicatie	145
10.7	Tot slot	147
11	Risicomanagement. Werken aan risicobeperking op korte en lange termijn	148
	<i>Jacqueline Bosker en Vivienne de Vogel</i>	
11.1	Wat is risicomanagement?	148
11.2	Verantwoord risico's nemen	149
11.3	Ontwikkelen van een risicomanagementplan	150
11.4	Reageren op signalen van oplopend risico en overtreding van voorwaarden of gedragsregels	158
11.5	Tot slot	161
12	De samenwerking tussen professionals en hun organisaties	162
	<i>Joris Colijn</i>	
12.1	Inleiding	162
12.2	Organisatiekenmerken	164
12.3	Samenwerkingsvormen	167
12.4	Handelingsperspectief voor professionals	173
13	Het betrekken van het sociale netwerk	176
	<i>Marieke Cirkel en Jacqueline Bosker</i>	
13.1	Inleiding	176
13.2	Een systemische bril: de manier waarop je kijkt bepaalt wat je ziet	177
13.3	Werkzame elementen: zicht op wat belangrijk is	180
13.4	Netwerkinventarisatiemethoden	181
13.5	Relationele autonomie en veerkracht in de praktijk	185
14	Van onschatbare waarde: de inzet van vrijwilligers in het forensisch sociale domein	190
	<i>Renée Henskens en Mechtild Höing</i>	
14.1	Inleiding	190
14.2	Vrijwilligers in het forensisch sociale domein	190
14.3	Werven en behouden van vrijwilligers	193
14.4	Meerwaarde van vrijwilligerswerk: effectevaluaties	194
14.5	Kwalitatief onderzoek naar de ervaren meerwaarde van vrijwilligerswerk	197
14.6	Dilemma's bij de inzet van vrijwilligers	201

15	Ervaringsdeskundige als begeleider van transitie	204
	<i>Toon Walravens en Michiel Soeters</i>	
15.1	Inleiding	204
15.2	Ervaringsdeskundige als hoopverlener	206
15.3	Spanningsvelden in het werken met ervaringsdeskundigen	209
15.4	Transitie begeleiden	213
15.5	Ontwikkeling en groei van de ervaringsdeskundige	214
15.6	Succesvol inzetten van ervaringsdeskundigheid	216

Deel III Algemene methoden van de forensisch sociale professional

16	Onvrijwillige interactie	218
	<i>Anneke Menger en Lous Krechtig</i>	
16.1	Onvrijwilligheid nader bekeken	218
16.2	Dynamiek van onvrijwillige interactie	219
16.3	Reacties van cliënten in de dynamiek van onvrijwillige interactie	222
16.4	Reactance en het handelen van de professional	223
16.5	Illustratie van invloed door de professional op de reactance van cliënt	224
17	De werkalliantie in het gedwongen kader	228
	<i>Anneke Menger en Annelies Sturm</i>	
17.1	Relatie en werkalliantie: aanpassingen voor het forensisch sociale werkveld	228
17.2	De werkalliantie in gedwongen kader, een definitie	231
17.3	De werkalliantie en kenmerken van cliënten en professionals	232
17.4	Cliënten en professionals over de werkalliantie: wat vinden ze belangrijk?	233
17.5	De werkalliantie en motivatie van cliënten	235
17.6	De werkalliantie en voortijdige uitval	235
17.7	De werkalliantie en recidive	237
17.8	Slotopmerkingen	240
18	De werkalliantie in gedwongen kader in de praktijk	241
	<i>Anneke Menger en Annelies Sturm</i>	
18.1	Richting en kader	241
18.2	Binding	243
18.3	Stroefheid	246
18.4	Vertrouwen	248
18.5	Breuken in de werkalliantie	251

19	Motiveren in een gedwongen kader	255
	<i>Lous Krechtig en Anneke Menger</i>	
19.1	Inleiding	255
19.2	Motiveren in een gedwongen kader	256
19.3	Niet gemotiveerd: welke barrières moeten worden genomen?	258
19.4	Weerstand als bron van informatie en motivatie	259
19.5	Motiveringsstrategie gericht op het overwinnen van barrières voor verandering	261
19.6	Proces van afbouw van criminele loopbaan als motiverende kracht	266
20	Normeren als bestanddeel van methodisch handelen	267
	<i>Lous Krechtig</i>	
20.1	Inleiding	267
20.2	Normeren is onontkoombaar en noodzakelijk	268
20.3	Waar halen mensen hun normen en waarden vandaan?	269
20.4	Voor welke morele opgave staan forensisch sociale professionals?	270
20.5	Prosocial rolmodel zijn: de prosociale basishouding	271
20.6	Ideologisch aangedreven delicten: aangrijpingspunten voor de professional	276
21	Cognitief gedragsmatig werken. Hoe verander je procriminele denkstijlen?	279
	<i>Renée Henskens en Wendy Buysse</i>	
21.1	Inleiding	279
21.2	Het cognitief model als basis voor gedragsverandering	279
21.4	Basisaanpak voor gedragsverandering	282
21.5	Enkele technieken en oefeningen	284
21.6	Is een brede inzet van gedragsmatige technieken zinvol?	290
22	Risicobeheersing en zelfmanagement via kwetsbare patronen van gedragsontregeling	293
	<i>Frans Fluttert</i>	
22.1	Inleiding	293
22.2	Risicofactoren in relatie tot geweld en agressie	294
22.3	Achtergrond risicomanagementstrategieën	296
22.4	Clïëntbetrokkenheid bij risicobeheersing	296
22.5	Modellen van signaleringsplannen	298
22.6	De methode ERM-Vroegsignalering	299
22.7	Toepassing van ERM-Vroegsignalering	300
22.8	De FESAI-lijst vroege waarschuwingssignalen	305
22.9	Recente ontwikkelingen	306

23	Het belang van de-escalerend werken	308
	<i>Minco Ruiter en Petra Schaftenaar</i>	
23.1	Agressie en dwang	308
23.2	Agressie nader bekeken	309
23.3	De schadelijkheid van repressie	311
23.4	De complexiteit van de forensische zorg	311
23.5	Escalatie en de-escalatie	313
23.6	Dwang en drang: escalerend of de-escalerend?	314
23.7	De De-escalatie Piramide	315
24	Oud? En nieuw! Moreel beraad als vorm van ethiekondersteuning	320
	<i>Swanny Kremer</i>	
24.1	Ethiek binnen een gedwongen kader	320
24.2	Moreel beraad, casuïstiek; reclassering, tbs en wijkagent staan in dubio	322
24.3	(Meer)waarde van moreel beraad	328
24.4	Tot besluit	329
25	Herstelgericht en slachtofferbewust werken	331
	<i>Meriem Kalter en Marion Uitslag</i>	
25.1	Inleiding	331
25.2	Herstelgericht werken is een onderdeel van slachtofferbewust werken	332
25.3	Herstelgericht werken in relatie tot het strafrecht	333
25.4	De forensisch sociale professional	335
25.5	Werken met de recuperatiecirkel	337
25.6	Conclusie	341
26	Krachtgericht werken	342
	<i>Annelies Sturm en Dorieke Wewerinke</i>	
26.1	Introductie	342
26.2	De oorsprong van krachtgericht werken	342
26.3	Uitgangspunten van krachtgericht werken	343
26.4	Toepassing van krachtgericht werken in Nederland	345
26.5	Hoe krijgt krachtgericht werken vorm in de forensische praktijk?	348
26.6	Voorwaarden voor krachtgericht werken	353

Deel IV Methoden bij cliënten met specifieke kenmerken

27	Complexe schulden	356
	<i>Gercoline van Beek</i>	
27.1	Complexe schulden als criminogene factor	357
27.2	Samenhang tussen schuldenproblematiek en delictgedrag	357
27.3	Omvang van schuldenproblematiek onder forensische cliënten	358
27.4	Achtergrondfactoren van schuldenproblematiek	358
27.5	Belemmeringen in de aanpak van schuldenproblematiek	359
27.6	Rol van professionals en organisaties bij schuldenproblematiek	360
28	Straatcultuursensitief werken in het digitale tijdperk	370
	<i>Jeroen van den Broek en Jeffrey Jhanjan</i>	
28.1	Inleiding	370
28.2	Cultuursensitief werken	370
28.3	'De straat' als relevante culturele context	371
28.4	Een nieuwe dimensie aan 'hybride werken'	375
28.5	De (on)mogelijkheden van online werken in het gedwongen kader	376
28.6	Straatcultuursensitief werken in de praktijk	377
28.7	Conclusie	380
29	Trauma-informed care	382
	<i>Annabel Simjouw & Vivienne de Vogel</i>	
29.1	Inleiding	382
29.2	Prevalentie van trauma	382
29.3	Trauma in de praktijk	383
29.4	De impact van trauma	383
29.5	Trauma in het forensisch sociale domein	385
29.6	Hertraumatisering binnen het gedwongen kader	386
29.7	Trauma-informed care	387
29.8	De vijf principes van trauma-informed care	389
29.9	Trauma-informed care in Nederland	390
29.11	Tot slot	392
30	Licht verstandelijke beperking	393
	<i>Hendrien Kaal</i>	
30.1	Definitie licht verstandelijke beperking	393
30.3	Omvang van de groep mensen met een lvb en delinquent gedrag	395
30.4	Problemen binnen de justitiële keten	396
30.5	Interventies en bejegening	398
30.6	Herkenning	400
30.7	Conclusie	401

31	Middelengebruik en criminaliteit: samenhang en aanpak	402
	<i>Eric Blaauw</i>	
31.1	Inleiding	402
31.2	Middelengebruik en criminaliteit	402
31.3	Middelengebruik en risico-inschattingen	403
31.4	Verklaringsmodellen voor de relatie tussen middelengebruik en criminaliteit	403
31.5	Contextuele en individuele risicofactoren	405
31.6	Alcohol	406
31.7	Heroïne	407
31.8	Stimulantia	408
31.9	Cannabis, GHB, xtc en lsd	409
31.10	Synthetische middelen	409
31.11	Polygebruik	410
31.12	Aanpak van verslaving en criminaliteit	410
32	Forensische cliënten met een psychische stoornis	413
	<i>Ellen van den Broek</i>	
32.1	Inleiding	413
32.2	Relatie stoornis en delictgedrag	414
32.3	Psychotische stoornissen	414
32.4	Stemmingsstoornissen	417
32.5	Neurobiologische ontwikkelingsstoornissen	418
32.6	Parafiele stoornissen	421
32.7	Persoonlijkheidsstoornissen	422
32.8	Tot slot	425
33	De forensische aanpak van cybercriminaliteit	426
	<i>Tamar Fischer, Sifra Matthijsse, Wytske van der Wagen en Elina van 't Zand</i>	
33.1	Inleiding	426
33.2	Definiëring en classificering van cybercriminaliteit	427
33.3	Daders van cybercriminaliteit	427
33.4	Benaderingen in dadergerichte interventies bij cybercriminaliteit	431
33.5	Bestaande dadergerichte interventies cybercriminaliteit	432
33.6	De rol van de professional: methodieken, interventies, kennis en vaardigheden	435
	Lijst met afkortingen	438
	Literatuur per hoofdstuk	441
	Over de auteurs	486